

ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN DAYANDIĞI TEMEL DEĞERLER

KORKMAZ, Zeynep*
TÜRKİYE/TURÇIA

ÖZET

M. Kemal Atatürk'ün yaşamı, eğitimi, askerliği, devlet adamlığı, bir devlet adamı olarak gerçekleştirdiği yenilikler, düşünce sistemini ortaya koyan çeşitli konuşmaları, söylev ve demeçleri ve **Nutuk** ile hakkında yapılan çeşitli araştırma ve inceleme yazıları gözden geçirildiğinde görülmektedir ki onun kişiliğinde, kendisine dâhi niteliği kazandıran çok yönlü ve köklü birtakım özellikler yer almıştır. Bu özellikler kısaca: çok iyi bir eğitim, geniş kültür, üstün zekâ, engin bir ulus ve yurt sevgisi, düşünce ve uygulamalarında yapıcı, yaratıcı, kapsayıcı, yönlendirici ve geliştirici bir ölçüye yer verme, bütün uygulamalarında akıl ve bilim yolunu ön planda tutma, kültür değerlerini devlet felsefesinin temeline yerleştirme, ulusal değerleri çağdaş değerlerle yoğuran yapıcı bir sentez gücüne sahip olma, derinlemesine bir sezgi gücü ve uzak görüşlülük, üstün düzeyde insan sevgisi ve barış tutkusu gibi noktalarda özetlenebilir.

Eldeki bildiride bir devlet adamı ve düşünür olarak onun fikir sisteminin dayandığı temeller birtakım örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, düşünce sistemi, **Nutuk**, dâhi, ulusal değerler.

Atatürk, Türk ve dünya tarihinde müstesna bir şahsiyet olarak yerini almış bir devlet adamı, bir düşünürdür. Onun yaşamı, eğitimi, askerliği, devlet adamlığı ve bir devlet damı olarak gerçekleştirdiği milletine gelişme ufku açan yenilikler, düşünce sisteminin yapısını ortaya koyan çeşitli konuşmaları, söylev ve demeçleri ile *Nutuk* adlı muhteşem eseri, hakkında yapılan çeşitli araştırma ve inceleme yazıları gözden geçirildiğinde, görülmektedir ki onun kişiliğinde kendisine dâhi niteliği kazandıran çok yönlü ve köklü birtakım özellikler yer almıştır.

Bu özellikler kısaca çok iyi bir eğitim, geniş kültür, üstün zekâ, engin bir ulus ve yurt sevgisi, düşünce ve uygulamalarında yapıcı, yaratıcı, kapsayıcı, yönlendirici ve geliştirici bir ölçüye yer verme, bütün uygulamalarında akıl ve bilim yolunu ön planda tutma, kültür değerlerini devlet felsefesinin temeline yerleştirme, ulusal değerleri çağdaş değerlerle yoğuran bir sentez gücüne sahip olma, derinlemesine

*Emekli Öğretim Üyesi.

bir sezgi gücü ve uzak görüşlülük, üstün düzeyde insan sevgisi ve barış tutkusu gibi noktalarda özetlenebilir.

Nasıl bir insan yaşamında onun kişiliğini oluşturan, ömür boyu süren başarı veya başarısızlıklarında, önemli bir etken, o kişinin beyin mekanizmasında yer alan birikim ve özellikler ise, milletlerin yüzlerce ve binlerce yıl süren tarihî yaşamlarında ve sosyal yapılarını şu veya bu yönde şekillendiren gelişmelerde de hiç şüphe yok ki o milletleri yönlendirme görevi yüklenmiş olan liderlerin kişiliğini oluşturan beyin yapısındaki özellikler ve birikimler çok hem de çok önemli bir yer tutar.

Atatürk'ün kişiliğinin oluşmasında yaratılıştan gelen üstün zekâsı ile, ilk öğreniminden başlayıp 1905 yılında Kurmay yüzbaşı olarak Harp Akademisinden mezun olduğu tarihe kadar geçen gençlik yılları onun çok sağlam bir eğitim temeline dayanan yaşama hazırlık yıllarıdır. Bu yıllarda okumaya ve okudukları üzerinde düşünmeye karşı duyduğu büyük ilgi dolayısıyla, okuduğu pek çok eser, onu aynı zamanda geniş bir bilgi birikimine ulaştırmış, düşünce yapısını işletip derinleştirmiş, kendisini engin bir tarih bilincine ulaştırmış, Osmanlı Devleti'nin iç ve dış yapısındaki işleyişi çok daha yakından tanıma fırsatı kazandırmıştır.

Bundan sonra, o günün siyasi ortamında aydın ve inkılapçı bir subay olarak tanınan Kurmay Yüzbaşı M. Kemal, sanki bir sürgüne gönderilircesine 1905'te Suriye bölgesinde *Şam*'a gönderilmesinden başlayarak resmî görevi dışında, ülkenin siyasi yapısı ile de ilgilenmiştir. Orada *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti*'ni kurup daha sonra gizlice Manastır'a geçerek Cemiyetin burada da bir şubesini açmıştır. Şam'daki görev süresinden başlayarak askerlik yaşamının her aşamasında ve hele 1912-1913, 1914-1918 yıllarını kapsayan savaş koşullarında, imparatorluğun dört bir köşesinde yüklendiği ağır sorumluluk isteyen görevler, hem ona üstün başarılar kazandırmış hem de 1905'te başlayıp 1918'de *Mondros Mütarekesi*'nin imzalandığı tarihe kadar uzanan yıllar, onun yaşamında bilfiil içinde bulunduğu ve yaşamış olduğu gerçeklere dayanan engin bir tecrübe ve olgunlaşma dönemi olmuştur.

İşte M. Kemal, 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıktığı zaman, böyle olgunlaşmış ve gelişmiş çok yönlü bir kişilik yapısına sahipti. Ayrıca, **Nutuk**'un başında, "*Samsun'a çıktığım gün genel durum ve görünüşü*" başlığı altında yaptığı açıklamalarda görüldüğü üzere, ülkenin iç ve dış koşulları açısından içinde bulunduğu yürekler acısı durumu gözler önüne sererken, varlığı sona ermiş sayılan bir millerin içinde bulunduğu bu korkunç durumdan mutlaka kurtarılması gereğine bütün benliği ile inanmış ve kendini milletine adanmış, varlığını millet varlığı ile birleştirmiş bir kahramandı. Ancak, takdir olunur ki yalnızca inanmak ve kendini milletine adanmış olmak çok değerli bir fedakarlık olmakla birlikte yeterli de değildir. Buna daha başka değerlerin de eklenmesi gerekir.

Atatürk'ün giriştiği pek çetin iç ve dış mücadelelerde, tarihin akışını değiştirme gücüne sahip bir önder niteliğini kazanmış olması, onun düşünce sisteminin ne kadar sağlam, sağlıklı ve derin temellere dayandığının açık bir göstergesidir. Şimdi onun düşünce sisteminde yer alan temel değerleri bazı örneklerle belirtmeye çalışalım:

1. Atatürk'ün düşünce sisteminde yer alan en önemli özelliklerden biri olayları tahlil ve değerlendirmesindeki isabet ve uzak görüşlülüğüdür; mantık sağlamlığıdır. Nitekim 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkıp da Millî Mücadeleyi başlattığı zaman, ülkemizin ileri gelenlerinde ve aydın kesiminde egemen olan görüş, ya Osmanlı Devleti'ni bir bütün hâlinde koruma düşüncesi ile İngiliz himayesini veya Amerikan mandasını kabul etmek yahut da bölgesel kurtuluş çarelerine başvurmaktı. Ancak, Atatürk, temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmış olan Osmanlı Devleti'nin durumunu çok iyi bir tahlil ve değerlendirmeden geçirebildiği için bu kararların hiçbirinde isabet görmemiş, dayandığı temelleri çürük ve mantıksız bulmuştur.¹

İşte Atatürk'ün bu konudaki sözleri: *“Bu kararların dayandığı bütün deliller ve mantıklar çürüktü, temelsizdi. Gerçekte, içinde bulunduğumuz o tarihte, Osmanlı Devleti'nin temelleri çökmüş, ömrü tamamlanmıştı. Son mesele bunun da taksimini sağlamaya çalışmaktan ibaretti. Osmanlı Devleti, onun istiklâli, padişah, halife, hükûmet bunların hepsi anlamı kalmamış birtakım boş sözlerden ibaretti.*

Neyin ve kimin dokunulmazlığı için kimden ne gibi yardım sağlamak isteniyordu?” (Nutuk, s. 9). *“O hâlde bu konuda verilecek tek bir karar vardı. O da millî egemenliğe dayanan kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devletini kurmaktı.”* (Nutuk, s. 9).

Çünkü temel ilke, Türk milletinin onurlu ve şerefli bir millet olarak yaşamasıdır. Bağımsızlığa erişememiş bir millet medeni insanlık dünyası karşısında uşak olmaktan öteye bir muameleye layık görülmezdi. Bu nedenle verdiği karar da *“ya istiklal ya ölüm”* parolası ile açık ve kesindi.

Görülüyor ki Atatürk'ün kendisinin de yer yer Nutuk'ta açıkça belirttiği üzere, Millî Mücadeleyi başlattığı zaman dayandığı iki temel hedeften biri, ülkeyi düşman istilasından kurtararak bağımsız bir siyasi yapıya kavuşturmak, ikincisi de Türk toplumunun siyasi yapısında gerçekleştirilecek köklü yenileşmelerle kısa zamanda çağdaş uygarlık düzeyinin ön safında yer alacak gelişmeye açık, saygın bir toplum durumuna getirmektir. Atatürk'ün tam bağımsızlık anlayışı işte böylesine kapsamlı ve bütünleyici derin bir anlam taşımaktadır.

¹Nutuk, Z. Korkmaz (Yay.), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2006, s. 9.

2. Atatürk gerçek bağımsızlığım İstanbul hükûmetinin yaptığı gibi dış güçlerden yardım ve medet umarak değil, bir milletin fiilen gücünü ispatlaması ile mümkün olacağını bildiği içindir ki, gerçekçi bir tutumla Millî Mücadeleyi başlatmıştır. Onun bu konudaki şu sözleri de ilgi çekicidir: “*Türkiye ve Türkiye halkı, bağımsızlığını ve varlığını imhaya yönelik acı darbeler karşısında kaldığı gün, insanlık dünyasında hiçbir dayanak noktasına sahip bulunmuyordu. Yalnız ve ancak kalp ve vicdandaki azim ve imana güvenerek ya bağımsızlığa sahip ve egemen olarak yaşamaya veyahut ölmeye karar verdi. Bu kararın doğal gereği olmak üzere şu anda devam etmekte olan Millî Mücadelesine başladı.*”²

Bu bakımdan Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan önemli bir özellik de onun gerçekçiliğidir.

3. Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan bir temel özellik de derinlemesine bir yurt ve millet sevgisinin varlığıdır. Bu sevgi yüzündendir ki, büyük hizmet ve gayretlerle elde edilen rütbe ve nişanları söküp atmaktan çekinmemiş resmî sıfat ve yetkilerini bırakarak, milletin sevgi ve fedakarlığına güvenerek, onun tükenmez feyiz ve kudret kaynağından ilham ve güç alarak vicdani görevine devam kararı almıştır (**Nutuk**, s. 33).

4. Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan, ülke ve millet sevgisini perçinleyen bir başka özellik de milletine inanmış, onun en güç durumlarda bile ülkesinin bağımsızlığı için katlanacağı fedakârlığa güvenmiş olmasıdır. Onun “*Ben 1919 senesi Mayısı içinde Smasun’a çıktığım gün elimde, maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız büyük Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu ulusal kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım.*” (**Cumhuriyet** gazetesi, 1/4/1937)³ sözleri ve “*Milletin bağımsızlığı yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır*” sözleri onun milletin ruh yapısını çok iyi okuyabildiğinin tanığıdır.

5. Atatürk’ün düşünce sisteminde millî birlik ve beraberlik anlayışının önemli bir yeri vardır. Millî mücadelede başarıya ulaşma yolunun önce millî birlik ve beraberlik anlayışına dayandığını çok iyi bildiği için, milletine “kuva-y-ı Milliye” (millî güçler) ruhunu aşlamış ve bu sayede gerek düşmana gerek iç hiyanet çetelerine karşı büyük başarılar elde edilmiş olması, toplu bir uyanışın ifadesi olan millî birlik ve bütünlük anlayışını bir milletin başarısında temel öge olarak görmüş olmasındandır. Onun bu konudaki şu sözleri ilgi çekicidir: “*Millet ve biz yok, birlik hâlinde millet var! Biz ve millet ayrı şeyler değiliz. Ve şunu kesin olarak söylemeliyim ki bir millet, varlığı ve bağımsızlığı için her şeye girişir ve bu gaye uğrunda her fedakarlığı yaparsa, muvaffak olmaması mümkün değildir. Elbette muvaffak olur. Muvaffak olamaz ise, o millet yaşadıkça ve millî bir birlik anlayışı*

²Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II, s. 24; Utkan Kocatürk, **Atatürk’ün Fikri ve Düşünceleri**, s. 9

³Bu konuda daha geniş bilgi için U. Kocatürk, **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri (Kısalt.: AFD)**, s. 1,2.

ile her türlü fedakârlıkta bulunduğca başarı elde edememesi hatıra gelmez ve böyle bir şey söz konusu olamaz”⁴

6. Atatürk’ün Millî Mücadele boyunca gösterdiği askerlik gücü ve öteki komutanlara da öncülük eden Türk ordusunu yönetme konusundaki dehası, onun düşünce sisteminde kendine güven ve cesaretle ilgili köklü bazı değerlerin de yer aldığını göstermektedir. O, Çanakkale Muharebesinde: “*Size ben taarruz emretmiyorum; ölmeyi emrediyorum*” diyerek hem kendi şahsında hem de savaşılan ordusunda ölüm korkusunu ve manevî çöküntüyü yenme gücünü gösterebilmiş bir kahramandır.

Atatürk’ün millete cesaret ve yeni bir iman aşılama konusundaki şu sözleri de ilgi çekicidir. “*Âciz ve korkak insanlar, herhangi bir felaket karşısında milletin de hareketsiz kalmasına, çekingen bir hâle gelmesine yol açarlar. Beceriksizlik ve tereddütte, o kadar ileri giderler ki adeta kendi kendilerini küçük görürler. Derler ki biz adam değiliz ve olamayız! Kendi kendimize adam olmamıza imkân yoktur. Biz kayıtsız ve şartsız, mevcudiyetimizi bir yabancıya bırakalım. Balkan muharebesinden sonra milletin, özellikle ordunun başında bulunanlar da, başka biçimde fakat aynı anlayışı izlemişlerdir. Türkiyeyi böyle yanlış yollarda batma ve yok olma vadisine götürenlerin elinden kurtarmak lazımdır. Bunun için bulunmuş bir gerçek vardır, ona uyacağız. O gerçek şudur: Türkiye’nin düşünen kafalarını, büsbütün yeni bir imanla donatmak... Bütün millete taze manevi bir güç vermek!*” (Nutuk; U. Kocatürk, age, s. 18). Bu durum aynı zamanda, Atatürk’te kara verme ve irade gücünün sağlamlığına da işaret etmektedir.

7. Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan çok önemli bir özellik de siyasi varlıkta ve toplum yaşamında her şeye kişilerin değil, ancak ve ancak, yalnız toplumun egemen olduğu görüşünün benimsenmiş olmasıdır. Bu temel görüş dolayısıyla Millî Mücadele dönemi boyunca Amasya Genelgesi’nden başlayarak Erzurum ve Sivas Kongrelerine ve 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışına kadar yürüttüğü bütün siyasi hareketi, millet adına yapmış ve millete mal etmiştir. Daha sonra 23 Nisan’ın yeni yetişmekte olan gençlere bir bayram günü olarak armağan edilmesi de yine milletin geleceğine ve millî egemenliğe verilen bir değer ifadesidir.

“*Hürriyet ve istiklal benim karakterimdir*” (E. Z. Karal, age., s. 39) diyen Atatürk, millî egemenliğin anlamını şöyle açıklamıştır: “*Kayıtsız şartsız*” deyimiyile belirtilen egemenliği, milletin üzerinde tutmak demek, bu egemenliğin bir zerresini, sıfatı, ismi ne olursa olsun hiçbir makama vermemek, verdirmemek demektir. Bununla kastettiğim manayı kolaylıkla anlayabilirsiniz. (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, II, s. 90).

⁴Mazhar Müfit Kansu, *Erzurumdan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, C. II, s. 346; U. Kocatürk, age, s. 15).

İşte bu gerekçe ile 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edilen Cumhuriyet rejimi, kayıtsız ve şartsız olarak millete mal edilmiştir.

Atatürk'ün düşünce sisteminde yer alan “milliyetçilik” ve “halkçılık” anlayışı da egemenliğin millete ait olduğunun bir başka açık ifadesidir.

8. Bilindiği gibi, Cumhuriyetin ilanından sonra, Atatürk, “tam bağımsızlık” düşüncesinin bir gereği olarak Türkiye Cumhuriyeti halkını çağdaş değerlere ulaştıracak “Atatürk İlkeleri” diye adlandırılan birtakım köklü sosyal yenileşme hareketlerine girişmiştir. Çünkü sosyal yapısı sağlam temellere dayanmayan ve gelişmeye açık olmayan bir toplumun, Osmanlı Devleti'nin geçirdiği gerileme süreçlerinde görüldüğü üzere, önünde sonunda yıkılmaya mahkûm olacağını bildiği için, sosyal yapıdaki yenileşme hareketlerine büyük bir ağırlık vermiştir. Bu düşünce ile yapılan atılımlar hiç şüphe yok ki onun düşünce sisteminde yer alan “modernleşme” veya “çağdaşlaşma” ilkesinin uygulamada ortaya koyduğu verimli sonuçlardır. Sistemli ve çok yönlü bir düşünce yapısının ifadesidir.

9. Çağdaşlaşmanın niteliği konusunda Atatürk'ün düşünce sisteminde yer alan temel öğelerden biri de toplumu yönlendirirken kalıplaşmış ve artık toplumu geliştirme gücünü de yitirmiş geleneksel birtakım kural ve alışkanlıklar yerine, müspet bilim anlayışının ve çağdaşlaşma ölçülerinin gerekli kıldığı yapıcı, yaratıcı ve geliştirici ilkeleri benimsemiş olmasıdır. Osmanlı Devleti'nin, doğunun her şeyi tabiat üstü güçlere ve din temelindeki hukuk anlayışına dayandıran toplum tipine karşı, O, Batı dünyasının Rönesans'tan sonra müspet bilim anlayışına dayanarak elde ettiği çağdaş değerlere sahip bir toplum yaratmak istemiştir. Millî Mücadelede batılı düşmanlara karşı çok çetin savaşlar verdiği hâlde, Cumhuriyet'in ilanından sonra Batı'ya yönelmiş olması bundandır. Ancak, bu yöneliş Tanzimat döneminde görüldüğü gibi, asla bir Batı taklitçiliği niteliğinde değildir. Batı'yı Batı yapan temel değerleri kendi ulusal değerlerimizle kaynaştırarak sosyal ve kültürel gelişmeye açık sağlıklı bir toplum yapısı oluşturma amacına dayanmaktadır. Görülüyor ki, iki toplum yapısı arasında çok büyük bir nitelik farkı vardır. Atatürk, düşünce sistemindeki bu temel ilkeyi: “*Büyük davamız en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir.*” Sözüyle dile getirmiştir.

10. Atatürk'ün düşünce sisteminde yer alan çok önemli bir özelliği de yapılacak yeniliklere toplumu önceden hazırlama anlayışıdır. Türk halkını yüzyıllardır alışageldiği geleneksel değerlere bağlı toplum yapısından sıyrıp çağdaş değerlere sahip bir toplum yapısına kavuşturmak elbette kolay iş değildir. Bu dava toplumda bir yapı değişikliği, bir kültür değişikliği idi ve büyük bir cesaret işiydi.

Atatürk, Türk insanın geleceğini düşünerek toplumsal yenileşme konusunda büyük bir cesarete sahipti. Ancak, O, hiçbir şeyi topluma tepeden inme bir oldu bitti ile kabul ettirme düşüncesinde olmamıştır. Ele aldığı her konuda, önce araştırarak, okuyarak ve düşünerek kendisini daha sonra da toplumu, uygulayacağı yeniliklere

hazırlama ilkesini benimsemiştir. Bunun tipik bir örneği Latin harflerinin kabulünden birkaç yıl önceki tartışmalarda görülür. Atatürk, Arap yazısı Türkçenin yapı ve işleyiş özelliklerine uymadığı için ta 1907 yılından beri Latin harfleri ile ilgilendiği ve bir alfabe değişiminin gereğine inandığı hâlde, 1923 yılında İzmir’de toplanan İktisat Kongresinde, delegelerden Ali Nazmi ile arkadaşlarının Latin harfleri kabulü konusunda verdikleri öneriyi ve bu sırada İzmir’de H. Cahit Yalçın’ın İstanbul gazetecileri ile yapılan bir toplantıda aynı öneriyi ileri sürmesine en başta Atatürk karşı çıkmış; bu öneriyi olumlu karşılamamıştır. Çünkü, o yıllarda Türk toplumu daha böyle bir değişim ve yeniliği kabule hazırlıklı değildi. Önce toplumun böyle bir değişme elverişli duruma getirilmesi gerekiyordu. Nitekim Atatürk daha sonraki yıllarda bu tutum ve isteksizliğinin nedenini Falih Rıfki (Atay)’ya “*Hüseyin Cahit bana vakitsiz bir iş yaptırmak istiyordu. Yazı inkılabının zamanı daha gelmemiştir.*”⁵ diye açıklamıştır.

11. Görülüyor ki Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan önemli özelliklerden biri de, kendini, olayların akışına ve tesadüflere bırakan bir yönlendirmeyi değil, kafasında önceden tasarlamış ve sistemli bir sıralamaya koymuş olduğu temel düşünce ve değerleri, teker teker ve sırası geldikçe açıklayarak ve Türk halkını onların gerekliliğine inandırarak uygulamaya almış olmasıdır. Bu durum, onda çok sağlam, derinlemesine bir yöntem yeteneğinin de varlığını ortaya koymaktadır. Nitekim, *Nutuk*’taki açıklamaları sırasında dile getirdiği “*Uygulamayı birtakım aşamalara ayırmak, olaylardan ve olayların akışından yararlanarak bunları basamak basamak hedefe ulaştırmak.*” (*Nutuk*, s. 10-11) ifadeleri böyle ölçülü ve temkinli bir gidişin göstergesidir.

Atatürk, aynı zamanda Türk halkında büyük bir gelişme yeteneğinin varlığına inanıyor ve uygulama yöntemini de buna göre ayarlıyordu. Onun yine yöntemle bağlantılı bu derin sezgisini dile getiren şu sözleri de ilgi çekicidir:

“*Ben milletin vicdanında ve geleceğinde hissettiğim büyük gelişme yeteneğini, bir millî sır gibi vicdanımda taşıyarak, yavaş yavaş bütün topluma uygulatmak mecburiyetinde idim.*” (*Nutuk*, s. 11). Bu ölçü ve anlayış, Cumhuriyetin ilanından sonra çıkarılan kanunlarda ve devrimlerin uygulanış sırasında da kendini göstermektedir. Çağdaşlaşma yönünde önemli adımlar atılırken, millî egemenlik anlayışına dayanan demokrasinin ve laik temeldeki hukuk sisteminin ön sırada yer alması, elbette daha sonraki yeniliklere zemin hazırlayan bir yöntem sıralaması ile ilgilidir. Böyle bir yöntem dolgunluğu dolayısıyla ki sosyal yapıyı köklü değişimlere açan uygulamaların hiçbirisinde geri adım atılması söz konusu olmamıştır.

⁵Falih Rıfki Atay, “Harf Devrimi’nin 25. Yılımlı Kutlarken”, Z. Korkmaz, *Atatürk ve Türk Dili: Belgeler*, C. I, s. 53.

12. Atatürk, çok köklü bir devlet anlayışına ve çok mükemmel bir devlet adamı olma özelliklerine de sahiptir. Böyle bir mükemmelliğe sahip olduğu içindir ki devletin yapısını ve milletin geleceğe uzanan akışını sağlam temellere bağlamak istemiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılışı ve 29 Ekim 1923 tarihinde en ileri gelişmiş bir devlet şekli olan Cumhuriyet'in ilanı ile devletin demokratik temelleri atılmıştı. Ama toplum yapısını yeni boyutlarda şekillendirecek yenilik ve atılımlar, asıl bundan sonra gerçekleştirilecekti. Nitekim bu bağlamda ilkin din-devlet ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Din konusu, yalnızca kişi ile Tanrı arasında bağlantı kuran ve saygı duyulması gereken bir inanç sistemi idi. Ancak, hukuka kaynaklık edemezdi. Hukukun kaynağı doğrudan doğruya Türk insanının vicdanı idi. Onun için din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması kaçınılmazdı. Bu nedendir ki, laiklik ve laik temeldeki hukuk anlayışı ön plana alınmış, devletin temel dayanağı hâline getirilerek ve Anayasa'mız da değiştirilemez bir hüküm olarak yerini almıştır.

Atatürk, toplumun gelişmesinde ve dünyanın ileri düzeydeki devletleri arasındaki itibarında, ulusal değerlerin sentezi niteliğindeki kültürün ne denli önemli olduğunu bildiği için "*Kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir*"; "*Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür.*" sözleriyle, kültürü devlet felsefesinin temel taşı yapmıştır. Bundan dolayı da kültür ve sanat alanındaki düzenlemelere büyük yer vermiştir.

Milletlerin geçmişten günümüze ve günümüzden geleceğe uzanan varlığının tarihle ve tarih bilinci ile çok yakından ilgili olduğunu bildiği için Türk tarihinin derinliklerine inen araştırmalara öncülük etmiştir.

Dilin bir millet varlığı ile eşdeğerde olduğunun bilincine varmış bir devlet adamı olarak Türk dili üzerine de aynı duyarlılıkla eğilmiştir. Bu konulara hayatını vakfederek Tarih ve Dil Kurumlarını kurmuştur. Bu alanda yapılacak derinlemesine araştırmaların ortaya koyacağı verimli sonuçları daha o günden görebildiği için, önce bu iki kurumun ileride birre akademik yapıya kavuşturulmasını tavsiye etmiş (TBMM'nin 1936 yılı açış konuşması); daha sonra da bütün kişisel gelirini bu iki kuruma bağışlamıştır.

Dil devrimi ile gelişmeye çok elverişli olan Türk dilinin, zamanla zengin bir kültür dili durumuna getirilmesi idealinin gerçekleşmesi ve halkımıza bu yönde uyandırılacak bilincin canlı tutulması için *I. Türk Dili Kurultayı*'nın açılış günü olan 26 Eylül'ü her yıl kutlanacak bir bayram hâline getirmiştir. Bu tutum, ondaki yaratıcılığın dilde odaklanmış ve yine millete yönelmiş asil bir görüntüsüdür.

Kültürün öteki alanlarında gerçekleştirdiği daha birçok yenilik ve sanatın çeşitli yönlere ilerlemesine sağladığı önlemler hep Atatürk'ün devlet anlayışındaki köklülük ve derinlikle ilgilidir. Millî kültürün bir toplumu şekillendiren değerler bütünü olduğunu derinden kavramış olmasındandır.

Bu bağlamda kadın haklarına verilen değer de büyük bir anlayışın ürünüdür. Atatürk, ülke ve millet hizmetine soyunanların her türlü ilham ve kudret kaynağının milletin kendisi olduğuna inanan Türk kadınının asaletine ve fedakârlığına yakından tanık olan bir önder olarak, kadın haklarına büyük değer vermiştir. Kadın-erkek ayrımını ortadan kaldırarak Türk kadınına eğitimde, hukukta, siyasette ve sosyal alanda eşitlik tanımıştır. Böylece, bütün dünyaya ancak peçe altından bakabilen Türk kadını, eğer bugün dünya çapında ve çok yönlü başarılar elde edebiliyorsa, bunu elbette Atasındaki köklü devlet adamlığı anlayışına borçludur.

Atatürk, eğitimin bir toplumun kalkınmasındaki şaşmaz etkinliğini bütün yönleri ve incelikleri ile derinden kavramış olduğu içindir ki, icraatında çok yönlü ve birleştirici bir eğitim reformuna yer vermiştir.

Atatürk'ün devlet adamlığındaki derinlik, dış politika ve siyaset bilimi açısından da ilgi çekicidir. O, dış siyasetin çok ilgili bulunduğu ve dayandığı temelin iç teşkilat olduğu noktasından hareket ederek bu konuda izlenmesi gereken ilkenin “milli siyaset” olduğu görüşündedir (**Nutuk**, s. 297, 298). Onun dış politikasının temel niteliği amaç ve hedef tespitindeki ustalığıdır. Bu ustalık; taktikte ustalık, diyaloga açık olmak; dünü, bugünü ve yarını başarılı olarak kavrayabilmek, güvenilirlik, önce kendi gücüne dayanma, aktif fakat serüvencilikten uzak durma gibi birtakım temel özellikleri içine almaktadır.⁶

13. Atatürk'ün üzerine parmak basılacak çok önemli bir özelliği de yapılacak işlerde daima gerçekçiliğe dayanan akıl, mantık ve bilim yolunu benimsemiş olmasıdır. Dünyanın birçok liderinde görüldüğü gibi, kendini asla belirli ideolojilerin esiri yapmış bir önder olmamıştır. Hep gerçeklere dayanmış; hayatta en iyi, en gerçek yol göstericinin akıl ve bilim yolu olduğuna inanmıştır.⁷ Nitekim zaman zaman tarih ve dil konularında birtakım sorunlarla karşılaşıldığında, o sorunların çözümü için mutlaka üstün değerde bilim adamları yetiştirme gereğine inandığı içindir ki çok yönlü ve çok özel nitelikli bir bilim yuvası olan *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini* kurmuş (1935), bu fakülteyi batıdan getirdiği dünya çapındaki bilim adamları ile güçlendirmiştir.

Atatürk'ün bu özelliğini onun hemen her icraatında görmek mümkündür.

14. Atatürk'ün düşünce yapısında yer alan bir başka temel özellik de Türk gençliğine karşı duyduğu sonsuz güvendir. Onun daha 1918 yılı Mayısında bir fotoğraf üzerine el yazısı ile yazdığı şu satırlar çok ilgi çekicidir: “*Her şeye rağmen muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz. Bende bu insanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki sonsuz muhabbetim değil; bu günün*

⁶Bu konuda ayrıntılı bilgi için **Atatürkçü Düşünce El Kitabı I**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 2004, s. 145-160'a Bkz.:

⁷Onun bu inancı “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” özdeyişinde yer almıştır.

karanlıkları, ahlaksızlıkları, şarlatanlıkları içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ışıık serpmeye ve aramaya çalışan bir gençlik gördüğümündür.”⁸

Atatürk’e göre genç olmanın ölçüsü yalnızca yaş değildir. Yaşın yanında, belirlenen ilkelere, başarılan devrimlere inanç ve bağlılıktır. Atatürk gençlik anlayışını şöyle tanımlamaktadır: “*Benim anladığım gençlik, Türk inkılabının fikirlerini ve ideolojisini benimseyip gelecek nesillere aktarabilecek kimselerdir. Benim nazarımda 20 yaşındaki bir yobaz ihtiyardır, yetmiş yaşındaki bir idealist de ter-ü taze bir gençtir. İşte benim anladığım Türk genci.”⁹*

İşte bu güven dolayısıyla ki *Nutuk*’un son bölümünde (*Türk gençliğine bıraktığım emanet*), o gün elde edilen kazançların “*asırlardan beri çekilen millî felaketlerin yarattığı uyanıklığın eseri ve bu aziz vatanın her köşesini sulayan kanların bedeli*” olduğunu dile getiren özdeyiş niteliğindeki çok derin anlamlı bir söyleyişle, Cumhuriyet’in sonsuza kadar korunmasını Türk gençliğine emanet etmekten çekinmemiş; bundan büyük bir gurur duymuştur.

15. Atatürk’ün düşünce sisteminde yer alan ve dehasını berkiştiren en belirgin özelliklerden biri de insan sevgisine ve insana değer verme anlayışına dayanan “barışçılık” ilkesidir.

Yaşamının önemli bir bölümünü ve gençlik yıllarını, ileri gelen dünya devletlerinin bencilliklerinin doğurduğu korkunç mücadeleler içinde geçirmiş olan Atatürk, gerek her milletin kendi ülkesinde gerek milletlerarası ilişkilerde taşıdığı derin anlam dolayısıyla, düşünce sisteminde “*Yurtta sulh dünyada sulh*” ilkesine de büyük bir değer vermiştir. O, iç barışın, bütün insanların mutluluğu açısından dış barışla tamamlanması gereğine inanmıştır. Ancak, içte ve dışta barışın temel dayanağının da bu barışı koruyacak güçte olmaya bağlı bulunduğu gerçeğini vurgulamayı da ihmal etmemiştir.

Atatürk’ün kişilik yapısını oluşturan ve dehasındaki çok yönlülüğü ortaya koyan daha başka örnekler de sıralanabilir. Ancak, zaman sınırını göz önünde tutarak konuyu bağlamak istiyoruz.

Sonuç olarak yukarıda verdiğimiz örneklerde açıklamaya çalıştığımız üzere, M. Kemal Atatürk, düşünce sistemini besleyen çok yönlü deha özellikleri ile kendi varlığını, ülkesine, çok sevdiği milletine ve yüksek düzeydeki barış anlayışı ile insanlık dünyasına vakfetmiş bir ulusal önder bir dünya değeridir.

Sözlerime son verirken onun aziz hatırası önünde; sevgi, saygı ve şükran duyguları ile eğiliyorum.

⁸İlker Alp, “Atatürk ve Türk Gençliği”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 2004, s. 244 ve Not 3’te gösterilen kaynaklar.

⁹İlker Alp, **age**, s. 247 ve Not 14’te gösterilen kaynaklar.